

MALMÖ HÖGSKOLA
LÄRANDE OCH SAMHÄLLE

Barn-unga-samhälle

Examensarbete i fördjupningsämnet
Barndom och lärande
15 högskolepoäng, grundnivå

”Vad har ni valt?”

En studie om valtavlan ur ett delaktighets- och maktperspektiv

”What have you chosen?”

A study about the choosing-board from a participation- and power perspective

Sofia Sandqvist

Förskollärarexamen 210 hp

2017-05-30

Handledare: Sara Berglund

Examinator: Ylva Holmberg

Sammanfattning

Studiens syfte är att analysera valtavlans funktion samt position ur ett delaktighets- och maktperspektiv. För att precisera syftet har jag utgått från frågeställningarna; *Vilken funktion har valtavlans ur ett delaktighetsperspektiv?* och *Hur kommer makt till uttryck genom valtavlans?*

Utifrån begreppen makt och delaktighet med användbara analytiska verktyg jag synliggjort hur valtavlans skapar makt individer emellan och hur delaktigheten kommer till uttryck. Metoden som används är kvalitativ och empirin som används i analysen har samlats in genom observationer på en förskola i Skåne.

I studien kan jag se att alla individer är styrda av valtavlans regler, vilket försvårar barns möjlighet till delaktighet i förskolan. Makten att möjliggöra delaktighet har visat sig inte enbart ligga hos pedagogerna utan kontexten i vilken individerna vistas i. Med en tanke på att även de är styrda av regler och normer och hur en normalisering av dessa verkar ha skett, finns det svårigheter för dem att möjliggöra barns delaktighet. Genom valtavlans förenklas en styrning mellan barn och pedagog men även mellan barn och barn.

Nyckelord: delaktighet, makt, normer, institution, valtavla, regler

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
1.1 Syfte och frågeställningar	7
2. Centrala begrepp och teoretiska utgångspunkter	8
2.1 Makt	8
2.2 Delaktighet	11
3. Tidigare forskning	14
3.1 Makt genom lek	14
3.2 Makt genom val	15
3.3 Delaktighet ur ett demokratiskt perspektiv	16
3.4 Pedagogers roll i barns delaktighet	17
4. Metod	20
4.1 Kvalitativ metod	20
4.2 Observation	21
4.3 Urval	21
4.4 Genomförande	22
4.5 Forskningsetiska överväganden	23
5. Resultat och analys	25
5.1 Avdelningen Gråsuggan	25
5.2 Delas in i och välja rum	26
5.3 Att ledas ”rätt” av pedagoger	28
5.4 Att ledas ”rätt” av barn	31
5.5. Sammanfattande analys	33
6. Diskussion	36
6.1 Metoddiskussion	38
6.2 Förslag till vidare forskning	38
Referenslista	40
Bilaga 1	43
Bilaga 2	44
Bilaga 3	45

1. Inledning

Förskolan är en institution för barnomsorg men en plats där även sociala möten sker. Det är en plats där traditioner och vetenskapliga diskurser möts samtidigt som samhälleliga och vetenskapliga förhållningssätt samt normer föreskriver hur föräldrar, barn, personal och andra som vistas i verksamheten ska förhålla sig. Institutionen förskola kräver att individerna som ingår konstrueras, omvandlas och anpassas till varandra men också till verksamheten. En vardag inom förskolan struktureras av regler, normer och rutiner. Det är en institution och ett kollektiv för barn där det ska förekomma vissa aktiviteter (Halldén 2007). Samtidigt som barnen, och andra som ingår, ska kunna anpassa sig till institutionen betonas det individuella barnet i läroplanen som ska få föra fram sina åsikter, bli trygg i sin identitet och få reellt inflytande (Lpfö 98/16).

I förskolan som reglerad och styrd institution så betonas ändå barns delaktighet som något av vikt och något att sträva efter. Delaktighet är tillsammans med inflytande svårdefinierade begrepp som ofta anses svåra att omsätta i praktiken. Barn ska ha möjlighet till både delaktighet och inflytande men ett dilemma råder i hur detta ska praktiseras i förskolor. Vuxna människor är alltid i en maktposition jämfört med barn, det är de vuxnas agerande och inställning som kan ge möjlighet eller icke möjlighet till inflytande och delaktighet (Johannesen & Sandvik 2009).

I en pedagogs arbete är delaktighet och inflytande centrala aspekter. I förskolans läroplan står det bland annat att barn ska få möjlighet att ”utveckla sin förmåga att uttrycka sina tankar och åsikter och därmed få möjlighet att påverka sin situation” samt att ”alla barn får ett reellt inflytande på arbetsätt och verksamhetens innehåll” (Lpfö 98/16 s. 12). En vanlig metod för att möjliggöra barns inflytande och delaktighet i förskolans vardag är valtavlans. Den kan vara i form av en stor tavla (se bilaga 1) med anordningar för att fästa upp bilder på olika rum på berörd avdelning, och under dessa bilder finns krokarna för barnen att hänga upp sina bilder under det rum de väljer. (Många förskolor har denna anordning eller något liknande. På förskolan där den här studien tog plats använder alla åtta avdelningar denna metod.) Med metoden och användningen av den kommer ett visst förhållningssätt med regler att rätta sig efter, både för barn och vuxna.

Delaktighet och inflytande är begrepp som ofta är i fokus när det talas om förskolans verksamhet, men även metoder för att möjliggöra detta behöver analys och granskning.

Som nämns ovan anses vuxna vara i maktposition jämte barn och det är de som möjliggör barns delaktighet. Samtidigt kan även de vuxna i förskolan anses vara lika styrda av regler och normer som barnen (Nordin-Hultman 2004). Med denna studie vill jag se huruvida metoder för delaktighet, i detta fall valtavlan, dels gör barn delaktiga, dels eventuellt bidrar till maktstrukturer i förskolan. Men hjälp av bland annat Foucaults maktperspektiv har jag analyserat hur metoden valtavlan används och vad som händer genom användandet av den.

1.1 Syfte och frågeställningar

Mitt syfte med studien är att analysera valtavlans funktion samt position ur ett delaktighets- och maktperspektiv. Nedanstående frågeställningar används för att precisera syftet.

- Vilken funktion har valtavlan ur ett delaktighetsperspektiv?
- Hur kommer makt till uttryck genom valtavlan?

2. Centrala begrepp och teoretiska utgångspunkter

Mitt syfte är att analysera valtavlans funktion och position utifrån ett delaktighets- och maktperspektiv. Som hjälp kommer jag i detta kapitel presentera begreppen makt samt delaktighet med användbara analysverktyg.

2.1 Makt

Makt är liksom delaktighet ett mångfacetterat och svårdefinierat begrepp med många olika tolkningar. Här presenteras några perspektiv. Klara Dolk (2013) använder begreppet delaktighet för att förstå den asymmetriska maktrelationen mellan vuxna och barn. Hur ett fokus på delaktighet kan undersöka vad vuxna och barn får göra, vad de kan vara med och påverka, vems idéer som leder till förändring och hur man tillåts göra motstånd. Dolk (2013) menar att makt inte verkar genom lagar och regler utan genom normer och normalisering. Normer är kopplade till makt men dessa verkar inte genom tvång utan fungerar genom att människor medvetet eller omedvetet anpassar sina viljor eller tankesätt efter önskvärda normer. Roddy Nilsson (2008) har i sin bok samlat Michel Foucaults (1926-1984) största arbeten och tankar. Liksom Dolks (2013) tolkning av makt menar Nilsson (2008) att Foucault inte ansåg att makt "ägs" eller innehas av någon eller några utan beror på vilken kontext det utspelar sig i. Varje samhälle och tidsepok har olika makt- och kunskapsregimer som producerar sanningar vilka ändras beroende på kontexten. Enligt Foucault utövas makten från en strategisk position. Fokus ligger på att studera och analysera positionen och inte subjekten som innehar den. Människan som har makt vet däremot vad den gör och bestämmer över sin handling, det är uttänkt men beror inte på tvång eller raseri. En som har makt vet oftast vad denne vill åstadkomma men kan inte förutse eller kontrollera de slutgiltiga konsekvenserna av sitt handlande. Makt kan bara existera om den används, den är inte latent. De som innehar makt vid ett tillfälle, kan förlora den vid ett annat. Styrkeförhållandena kan förändras, underläge kan bli till överläge och tvärtom. Detta kan ske när som helst och bero

på medvetna eller omedvetna handlingar eller förändringar (Nilsson 2008).

Foucaults tankar om *den disciplinära makten* består av fyra metoder; den rumsliga uppdelningen av individer i övervakade enheter, en uppdelning beroende av tid som är utformad för reglering, nedbrytande av inläring- och uppfostransprocedurer i små moment samt en taktik hur individen placeras, flyttas och kombineras så den blir en del av en större fungerande enhet (Nilsson 2008). Med dessa fyra metoder menar Foucault att (för)skolan styrs av tidtabeller och scheman, rum delas in, exempelvis klassrum, och i dessa finns en begränsad rörlighet hur man kan föra sig genom dem. De som rör sig fritt anses vara anomalier, något som inte passar in. Den disciplinära maktens målsättning är att straffa mer effektivt genom korrigeringar, tillsägelse, regler för att nämna några. Det är en positiv, dynamisk kraft som sällan arbetar med bestraffningar och sanktioner värre än de nämnda utan också arbetar med belöningar och uppmuntran i olika former. Det hela hör hemma i en disciplinär institution där det varken finns fritt inträde eller utträde (Nilsson 2008).

Foucaults tankar om den disciplinära makten gällde främst fängelser. Utifrån det utvecklades begreppet *Panopticon* som först myntades av den engelske filosofen Jeremy Bentham. Den panoptiska principen betyder att övervakning av människor kan ske utan att de vet att de blir övervakade. Det beskrivs som en byggnad där fängelsets fångar blev övervakade ifrån, dock skulle de inte veta huruvida en fångvaktare befann sig i byggnaden eller ej. Detta skapade, hos fångarna, en känsla över att vara övervakade trots att så kanske inte var fallet (Nilsson 2008). Detta kan jämföras med den rumsliga utformningen på förskolor som ofta har dörrar med stora glasfönster där pedagoger har möjlighet att övervaka barnen och det de gör trots att barnen stängt om sig (Tullgren 2003).

Utifrån Foucaults tanke om disciplinär makt och hur detta hör hemma i institutioner kan även ett *institutionellt perspektiv* vara till hjälp för studiens syfte. Med valtavlan kommer regler och rutiner för barnen och vuxna att förhålla sig till. Med ett institutionellt perspektiv på hur valtavlan används och vad som tillkommer med den kan det hjälpa till att skapa större förståelse för hur och vilka maktrelationer som skapas och varför de uppstår.

Gunilla Halldén (2007) menar att förskolan är en institution utifrån såväl föräldrars och personals som barns synsätt. Från pedagogers perspektiv är det en institution med en läroplan och en samhällelig ambition att kombinera tillsyn av barnen med pedagogiska mål att följa. Från föräldrarnas perspektiv menar hon att det blir en institution där deras barn möter samhället i form av regler och där de kan relatera föräldrarollen till de förväntningar institutionen står för. Barnens perspektiv visar sig genom att förskolan är en plats där de möter andra barn och vuxna, en plats där deras förmåga att relatera till andra och anpassa sig blir tydlig. Förskolan är också en plats där barn skiljs från sina föräldrar och detta ska de lära sig hantera samtidigt som de ska lära sig den tidsordning som råder på platsen (Halldén 2007).

En institution kan kännetecknas genom att den är organiserad för en viss grupp människor och att den är organiserad med olika regler och rutiner (Markström 2007). En institution är ofta indelad efter ålderskategorier vilket till stor del är gällande i både förskola och skola (Dolk 2013). Markström (2007) skriver om två olika perspektiv på institutioner – *strukturellt inriktat perspektiv* och *aktörsinriktat perspektiv*. Det förstnämnda handlar om normer, värderingar och handlingsmönster som är bestående och påverkar hur människor tänker och agerar. Ett aktörsinriktat perspektiv handlar istället om de som ingår i institutionen, aktörerna, och vilken betydelse de har för att skapa och återskapa den. Begreppet *agency* är ett redskap för att förstå hur aktörerna handlar i praktiken och kopplas till sammanhang. Med det menas att institutionerna inte gör något på egen hand utan är där det kollektiva sammanhanget utgör plats för det sociala samspelet. Aktörernas handlande ska förstås i relation till strukturella drag och begränsningar. Dessa drag och begränsningar kan vara traditioner och organisering av aktiviteter i tid och rum. Gällande tid och rum tar Markström (2007) bland annat upp Kristianjånssons begrepp *halvautomatiskt läge* (Kristjánsson 2001, se Markström 2007). Med det menas att människor utvecklar regler och rutiner för att spara tid, där alla inblandade vet vad som förväntas av dem. Det kan handla om aktiviteter som sätts igång vid ett visst klockslag eller signal (Markström 2007). Även Elisabeth Nordin-Hultman (2004) tar upp aspekten gällande tid och rum i förskolan och menar att en stark reglering försiggår. Detta betyder att barn får begränsade möjligheter till aktiviteter (Nordin-Hultman 2004).

Genom att använda Foucaults tankar om makt och hur denna inte ”ägs” av någon utan är något som uppstår genom olika kontexter kan jag få ett större perspektiv på vilka maktrelationer som uppstår genom valtavlan och varför de uppstår. Den disciplinära makten kommer användas för att se hur styrda individerna i förskolan är av valtavlans koncept och hur barn har möjlighet att förflytta sig mellan rummen. Ett institutionellt perspektiv kan skapa förståelse varför det är på detta vis och vad som leder till och styr utgången.

2.2 Delaktighet

Delaktighet är ett vanligt begrepp inom pedagogiska sammanhang (Dolk 2013). Begreppet delaktighet är tillsammans med inflytande svårdefinierat. Margaretha Öhman (2009) har använt en tolkning av Elisabeth Arnér (2008) som menar att det är viktigt att skilja på de två. Delaktighet förklaras som att man tar del av något som någon annan har bestämt eller att man är del av ett gemensamt fokus. Inflytande däremot betyder att man får möjlighet att påverka sin egen vardag genom val och initiativ (Arnér 2008, se Öhman 2009). Nina Johannesen och Ninni Sandvik (2009) menar att delaktighet och inflytande handlar om en gemenskap där respekt för varandra visas och inkludering av varandra sker, oavsett åsikter och inställning i övrigt.

Emilson (2008) definierar begreppet delaktighet ytterligare. Hennes definition inbegriper en mer övergripande tolkning som innefattar möjligheten att vara en del av något, att vara inkluderad, accepterad, engagerad och få möjlighet att fatta beslut, göra val och ta initiativ. Helene Elvstrand (2013) menar i Marie Bengts (2013) artikel om delaktighet och inflytande, att man i praktiken kan vara delaktig utan att ha något inflytande, däremot ger delaktighet en möjlighet till inflytande. Är man delaktig i ett sammanhang är det också lättare att påverka (Elvstrand 2013, se Bengts 2013). Inflytande och delaktighet kan ses som tvillingbegrepp som är beroende av varandra. I studier gällande förskolan nämns sällan begreppen var för sig men har ofta olika tolkningar beroende på både studie och författare. För att förenkla begreppen har jag valt att använda mig av Emilsons (2008) definition av delaktighet då jag anser att den innefattar en kombination av de två begreppen. En definition som innefattar både inkludering och möjlighet

till val och initiativ.

Michael Gallagher (2008) menar att det finns två perspektiv av delaktighet. Hans perspektiv på delaktighet kommer från Foucaults tankar om makt men som utvecklats till ett nytt perspektiv gällande delaktighet. Det *första perspektivet* handlar om hur delaktighet är nyckeln till ett demokratiskt förhållningssätt där orättvisa strukturer kan justeras så varje barns röst kan bli hörd och deras åsikter räknas och tas till vara. Detta kan betraktas som ett ideal för demokratisk förnyelse gällande barns politiska rättigheter som människor. Det *andra perspektivet* handlar om hur delaktigheten i praktiken egentligen inte är så effektiv. Vuxna frågar barn om deras åsikter men lyssnar inte och förändrar inte något utifrån dem. Gallagher (2008) har utifrån Foucaults teorier om makt försökt förstå ett *tredje perspektiv*. Han menar att makt kan förstås som ett generellt begrepp för speciella händelser. Genom att se ur det perspektivet istället för att se det som en ”sak”, kan makt istället ses som något som skapas genom samhället via små lokala händelser och aktiviteter. Han menar att genom att se exakt hur makten skapas och genomförs individer emellan istället för att se det som att vuxna innehar all makt som delas ut till barn, kan en större förståelse för delaktighet skapas.

För att ytterligare förstå hur valtavlans möjliggör delaktighet har jag valt att använda mig av *Harts* (1992) *delaktighetsstegen* (se bilaga2). Det är ett verktyg som mäter barns delaktighet i åtta olika steg. Helene Elvstrand (2009) har översatt nivåerna på delaktighetsstegen och de tre första stegen består av manipulation, dekoration och symbolvärde. Dessa tre steg refererar till situationer då barn inte räknas vara delaktiga och är de som används för att få syn på när barn inte är delaktiga. Sådana situationer kan vara att barn blir tillbedda att framföra åsikter de egentligen inte förstår, att de används som dekorationer i marknadsföring eller att situationer har skapats för att öka barns delaktighet men fått motsatt verkan och istället minskat den. De övriga fem stegen visar en stigande grad över när barn räknas vara delaktiga. Sådana situationer kan bestå av att barn blir informerade om vad som ska hända närmast, att barn rådfrågas och blir informerade, att vuxna initierar beslut men att barn är med på beslutet, att barn initierar beslut och styr utgången av det och att beslut blir initierade av barn men att vuxna är med på beslutet. Delaktighetsstegen delas alltså in i två block där de tre första stegen refererar till situationer där barn inte är delaktiga och

de övriga fem stegen refererar till situationer där barn har en stigande grad av delaktighet (Elvstrand 2009).

Begreppet delaktighet kommer i den här studien att användas för att belysa hur barn möjliggörs deltagande i verksamheten genom användning av valtavlan. Med deltagande menas i vilken utsträckning barnen blir inkluderade, accepterade, engagerade och får möjlighet att fatta beslut, göra val och ta initiativ. Som hjälp används även Harts (1992) delaktighetsstege för att mäta delaktighetsgraden i användandet av valtavlan samt Gallaghers (2008) perspektiv om hur en syn på makt kan skapa större förståelse för hur delaktighet kan komma till uttryck.

3. Tidigare forskning

För att skapa en förståelse för hur delaktighet och makt kommer till uttryck genom valtavlans kommer jag i detta kapitel redogöra för tidigare forskning gällande hur delaktighetsarbete kan genomföras och förstås inom förskola. Jag kommer även redogöra för tidigare forskning gällande makt och styrning genom lek och val inom förskola.

3.1 Makt genom lek

Charlotte Tullgren (2003) har utifrån Foucaults maktperspektiv studerat makt i förskolan genom att observera och analysera lek där pedagoger deltar. Hon har kommit fram till att det finns ”god lek” och ”icke god lek” ur pedagogernas perspektiv. Den goda leken uppfattas som en lek som ska spegla vad som kan stämma överens med förskolans kultur och samhällets ideal. Den icke goda leken, den mörka och kaotiska, beskrivs däremot som att den inte har någon plats i förskolan. Lek som inte anses ha något lärande syfte ska alltså inte få lov att ta plats. Hon skriver om hur leken styrs av pedagogerna, hur högljudd och kaotisk lek blir föremål för styrning till vad som anses vara mer meningsfull lek. Detta tillämpar pedagogerna genom att vara aktiva aktörer i leken.

Tullgren (2003) har genom sina observationer kommit fram till att det finns ett tvång för barn att vara aktiva i leken, annars påminner pedagogerna dem. Att stå och titta på anses inte vara acceptabelt utan då blir berörda barn inbjudna av pedagogerna i pågående aktivitet eller så blir de tillrättavisade genom exempelvis frågor om vad de ska göra härnäst. Slutsatsen av hennes studie består av tre teman som anses bli föremål för makt och styrning. *Att barn leker* – pedagoger uppmuntrar, lockar och stöttar barnens lek. Barnen är förpliktade att leka på det sätt som visar kreativitet, aktivitet och meningsfullt innehåll. *Vad barn leker* – leken styrs bort från sådant som anses vara obehagligt eller olagligt och leds in till sådant som anses vara trevligt och nyttigt. Högljudda och rörliga lekar dämpas. *Hur barn leker* – barnen uppmuntras kommunicera på ett sådant vis som anses vara god kommunikation. Samhällets värderingar kommer till uttryck

genom leken och styrningen hur barnen förhåller sig till varandra. Makten visar sig på olika vis genom barnens lek.

3.2 Makt genom val

Klara Dolk (2013) har i sin studie bland annat studerat vad hon benämner som ”valstund”. En tid på dagen då barn får välja olika aktiviteter att sysselsätta sig med (inte helt olikt det jag benämner valtavla). Hon har studerat detta ur främst ett genusperspektiv men även ur ett maktperspektiv. En av fördelarna som pedagoger menade kom med valstunden var att barnen visste vad de skulle göra och slapp irra omkring i undran. Det ansågs också hjälpa barn vars vanliga lekkompis inte var där då det finns fler möjligheter att kunna interagera med andra barn. Däremot såg Dolk (2013) att så ofta inte var fallet. Stundtals verkade barnen ha roligt under vald aktivitet men mer frekvent såg hon att de lekte förstrött och ofta stannade de inte vid aktiviteten så länge som pedagogerna ansåg var önskvärt. Slutligen ledde det till att de fick leda tillbaka barn till aktiviteten.

Pedagoger valde även ideligen aktiviteter som inte ansågs stökiga och valen berodde även mycket på praktiska omständigheter som personalstyrka, raster och liknande. Precis som Tullgren (2003) kom fram till att stökiga lekar var oönskade och försöktes styras bort med hjälp av pedagogernas interaktion så har Dolk (2013) kommit fram till att liknande görs genom valstunden och val av aktiviteter. Smutsiga aktiviteter, sådana som tar tid att förbereda och underhålla, skapar oro över att innebära mer jobb än som hinns med. Enligt pedagogerna i Dolks (2013) studie ska valstunden möjliggöra barns aktiva val. Till skillnad från helt fri lek så anses den erbjuda större frihet för barn och inte samma press att göra likadant som kompisen utan välja efter egen fri vilja. Valstunden uttrycks vara en pedagogisk metod där barn väljer aktivitet utifrån intresse mer än utifrån sociala relationer, vilka antas spela större roll under den fria leken.

Dolk (2013) menar att valstunden blir en stund där vuxna och barns viljor förhandlas, exempelvis att vuxnas viljor kommer till uttryck genom att de väljer vilka aktiviteter barnen har att välja mellan. Däremot menar hon även att trots att valstunden anses uppmuntra det egna valet så blir

sällan barns önsknings om aktiviteter tillgodosedda då pedagogerna i förväg bestämt dagens agenda. Pedagogerna styr indirekt barnen till val både genom att bestämma aktiviteter men även möjligheten att styra vilka aktiviteter som ska finnas tillgängliga beroende på vilka barn som är närvarande eller vad pedagogerna tycker att barnen ska sysselsätta sig med.

3.3 Delaktighet ur ett demokratiskt perspektiv

Anette Emilson (2008) menar att demokratiarbetet i förskolan ofta tas för givet med tanke på rådande styrdokument och framställs som stå för något gott och riktigt. Att definiera vad demokrati inom förskolan egentligen betyder anses svårt då det är upp till var och en av förskollärarna samt arbetslaget att tolka. Begreppet demokrati är mångfacetterat och kan både tolkas och praktiseras på många olika vis. Emilson (2008) visar studier som lyfter fram och försöker konkretisera demokratiarbetet inom förskola. Gemensamt för dessa är att de vilar på kommunikativa och relationella grunder. Demokratiarbetet handlar om att barn får göra olika val för att på så vis påverka sin pedagogiska vardag. Ofta handlar det om sådant som vuxna anser inte vara av vikt, likt valet mellan hårt och mjukt bröd. Med sådana val ifrågasätter författaren ifall det verkligen kan anses vara reell delaktighet eller ifall de valen används för att trivialisera vad reell delaktighet betyder och handlar om.

I Kristina Westlunds (2011) demokratididaktiska studie presenteras dilemman angående arbetet med barns delaktighet. Med begreppet demokratididaktik menar hon den specifika delen av demokrati – delaktighet (hon skriver inflytande men med tidigare nämnd definition av Emilson (2008) ändrar jag det) vilket motiveras genom att just delaktighet är en stor del av arbetet med demokrati som det står i förskolans läroplan. Didaktiken blir relevant då det visar att det är pedagogernas agerande och intentioner som är i fokus för studien, inte barnen och deras agerande. Arbetet med delaktighet kan bland annat påverkas av olika synpunkter arbetslag emellan angående hur mycket utrymme barnen ska ha att få bestämma men även brist på tid vilket är ett resultat av barngruppers storlek kontra personalresurser. I studien framgår att barns delaktighet kan bero på vilket sammanhang det sker i. Faktorer som spelar roll kan vara i vilket kontext en viss händelse sker i samt vilken uppfattning pedagogen har om barnet i fråga.

Händelser kan uppfattas som orättvisa om inte sammanhanget tas i beaktning. Detta uppdagades då pedagoger uttryckt negativa reaktioner efter att ha läst anteckningarna om observationer. Westlund (2011) tolkar det som att pedagogerna vill individualisera sitt bemötande av barnen och den delaktighet de tilldelas vid olika situationer.

En annan aspekt som tas upp i Westlunds (2011) studie är att pedagoger betonar vikten av att barn ska göra egna val utifrån vad de själva vill och inte låta sig påverkas av andra. Pedagogerna anser att det kollektiva synsättet inom förskolans verksamhet, att barn gör saker och ting samtidigt, är motsatsen till delaktighet, där det inte finns utrymme för egna intressen eller åsikter. Att individualisera, att verksamheten ordnas så varje barn får utrymme för sin subjektivitet, menar de blir lika med att delaktigheten ökar. Westlund (2011) menar att det individualistiska bemötandet av barn inte automatiskt ger demokrati och delaktighet. Att vissa barn får mer handlingsutrymme än andra på grund av sammanhanget kan ses som orättvist samtidigt som begreppet rättvist är mycket komplext. Pedagogerna styr och begränsar vissa barns delaktighet till förmån för att skapa likvärdighet för alla barn. Hon ger exemplet att ett barn som vill måla mer måste vänta tills andra barn också fått möjlighet till det. Betoningen om att barn ska göra egna val i pedagogernas delaktighetsarbete tyder på ett övergripande individualistiskt synsätt trots att det visade sig att så inte alltid var fallet i praktiken.

3.4 Pedagogers roll i barns delaktighet

Ingrid Pramling Samuelsson och Sonja Sheridan (2003) har utifrån forskning och pedagogisk praxis försökt förstå barns möjlighet och rätt till delaktighet. Centralt för artikeln är vuxnas förmåga att inta ett barns perspektiv. Med detta menar de att barn ska tillåtas uttrycka sig via många olika former. Vuxna ska ha förmågan att lyssna, se och tolka barnets uttryckssätt genom att själva inneha kunskap om barns utveckling och lärande men även kunskap om det specifika barnet ifråga. Författarna menar att det finns en ambition inom förskolan att fånga barns perspektiv genom intervjuer, filmning och dokumentation av barnens alster. Genom detta anses barns delaktighet som en självklar komponent. Problematiken med detta menar författarna är att en utvärdering om detta sällan görs korrekt. Utvärderingen och dokumentationen behöver

analyseras och sammanställas för att ge både barn och pedagoger en bild av lärande och vilken förändring som skett i verksamheten under tidens gång. Den behöver också relateras till verksamheten, dess innehåll och arbetssätt för att kunna ge en större bild. Författarna menar att detta är en punkt som är bristfällig i arbetet med barns delaktighet.

Anette Emilson (2008) har i sina studier undersökt hur delaktighet kommer till uttryck genom kommunikationen mellan lärare och elev. Hon har genom resultatet bekräftat Pramling Samuelsson och Sheridans (2003) perspektiv om att en del av barns möjlighet till delaktighet ligger i pedagogernas intresse för att närma sig ett barns perspektiv. Hon har använt sig främst av begreppen klassifikation och inramning för att förstå hur skillnader i bemötande kunde påverka barns delaktighet. Resultatet visade att största chansen till ökad delaktighet för barn låg i den svaga klassifikationen. När pedagogen inte helt kontrollerade hur kommunikationen skulle ske genom att bestämma vad som skulle pratas om och inte gav barnen någon möjlighet att inflika, skapades utrymme för barnen att själv komma med initiativ och göra egna val. Detta betonar Emilson (2008) inte behöver betyda en svag lärar-/pedagogroll då det istället betyder att den vuxne var emotionellt närvarande, bekräftande och gav respons till barnet men främst hade ett lekfullt förhållningssätt. När både vuxen och barn bidrog till kommunikationens utveckling och på så vis påverkade det pedagogiska sammanhang de befann sig i skapades en delaktighet där båda parterna deltog. Resultatet visade även att i situationer där pedagoger verkade vilja närma sig barns perspektiv var dialogen av mer fri karaktär och styrdes inte av frågor som pedagogen redan visste svaret på.

Jag har i detta kapitel skrivit om forskning som utifrån min studie är intressant. Fokus har legat på hur delaktighet i förskolan kan möjliggöras eller icke möjliggöras genom både förhållningssätt och metoder. Även maktrelationer och styrning genom lek och val har tagits upp. Gemensamt för studierna är att styrning förekommer frekvent i många olika delar av verksamheten, både i delaktighetsarbete och lek, och ofta är pedagogers förhållningssätt i fokus för granskning. Jag valde den specifika forskningen då den kan hjälpa mig få en större översikt över hur användandet av en specifik metod, valtavlans, kan möjliggöra barns delaktighet eller icke möjliggöra den. Forskningen kan också underlätta hur delaktighet kan sättas i relation till makt utan att

nödvändigtvis pedagogernas förhållningssätt är i fokus.

4. Metod

Mitt syfte med studien är att analysera valtavlans funktion och position ur ett delaktighets- och maktperspektiv. I detta kapitel kommer jag redogöra för hur jag gått tillväga för att få svar på mina frågeställningar; *Vilken funktion har valtavlan ur ett delaktighetsperspektiv?* och *Hur kommer makt till uttryck genom valtavlan?*

Mitt syfte har inte varit att observera specifika individers tillvägagångssätt utan istället fokusera på valtavlan och vad som försiggår kring den. Barbro Johansson och MariAnne Karlsson (2013) menar att det finns flera sanningar av verkligheten då berörd forskare har inverkan på hur slutresultatet av studien blir. Genom observationerna är det min tolkning, tillsammans med valda analytiska verktyg, som är i fokus och någon annan hade eventuellt tolkat det annorlunda.

4.1 Kvalitativ metod

För att få svar på hur barn tillägnades delaktighet genom valtavlan samt hur makt kom till uttryck mellan aktörerna i verksamheten vid användandet av den så tillämpade jag en kvalitativ metod vilken används för att se meningar och innebörder. Det är även en tolkande metod. Den som forskar och använder sig av metoden tolkar materialet men inte för att enbart själv förstå. Syftet är att bidra med en mer generell förståelse av ett fenomen som säger något av vikt till andra som är intresserade av samma eller liknande fenomen. Motsatsen till kvalitativ metod är kvantitativ metod. Kvantitativ metod betyder att forskaren är mer intresserad av statistiska samband. De två metoderna går dock hand i hand och det går inte att utesluta det kvantitativa helt då samband trots allt kan vara intressant för den kvalitativa forskaren. Däremot är det mer intressant hur sambanden uppstått än den exakta frekvensen av dem (Alvehus 2013). Trots att min studie är främst kvalitativ har sammanhang och situationer som liknat varandra, exempelvis ett återkommande förhållningssätt i observationerna, noterats. Detta ger inslag av kvantitativ analys i studien.

4.2 Observation

I en kvalitativ studie används ofta intervjuer eller observationer som metod (Alvehus 2013). Vid observation kan observatören vara deltagande eller icke deltagande. Den förstnämnda är aktiv i situationer som observeras medan den andre håller sig vid sidan om. Observatören kan dessutom vara känd eller okänd för de som studien berör (Patel & Davidson 2011). En fördel med att hålla sig passiv utan att kommunicera med de som observeras är att observatören så småningom smälter in i miljön, får inte lika mycket uppmärksamhet och kan ägna sig åt sina anteckningar i lugn och ro. Nackdelen med den observationsmetoden är att observatören går miste om samspråket och umgänget som kan möjliggöra större förståelse för både miljön och de personer som finns där (Rosales 2010, se Johansson & Karlsson 2013). I min studie befann jag mig mellan de två metoderna genom att ibland gå ifrån och ibland sitta på golvet vid tavlan och skriva och interagera med några barn samtidigt. Alvehus (2013) menar att ambitionen med observationer är att fånga ”naturligt förekommande situationer”. Patel och Davidson (2011) har samma uppfattning och lägger till att observationerna samlar in information om beteenden och skeenden som relationer mellan individer, känslouttryck, fysiska handlingar, verbala uttryck och liknande. Eftersom jag ville att barn och pedagoger inte skulle agera annorlunda på grund av min närvaro kunde inte jag heller bete mig annorlunda än jag brukar då jag för dem är, som Patel och Davidson (2011) benämner, en känd observatör.

4.3 Urval

Jag har i denna studie använt mig av ett så kallat *bekvämlighetsurval* (jämför Alvehus 2013). Med det menar Alvehus (2013) att urval väljs ut beroende på vilka fokusgruppsdeltagare som är tillgängliga.

För min del var förskolan och den avdelning där studien ägde rum bekant sedan tidigare. Det var därför lätt att etablera kontakt och det var för barn och pedagoger inte konstigt att ha mig närvarande. Precis som andra avdelningar på berörd förskola används valtavlan dagligen på denna avdelning. Däremot är det en relativt nysammansatt avdelning, men barnen och de flesta

pedagoger har använt sig av valtavla tidigare. Barnen på avdelningen är tre till sex år gamla vilket gör att merparten kan uttrycka sig muntligt. Detta underlättar en analys av hur maktrelationer kan komma till uttryck barn emellan då den kommunikativa förmågan ger ytterligare en aspekt att tolka. Då studiens syfte är att analysera valtavlans funktion ur ett delaktighets- och maktperspektiv behöver alla sidor av makten belysas. Eftersom fokus låg på valtavlan observerades alla barn som jag hade tillåtelse att observera när de gjorde sina val. Jag observerade även hur både pedagoger och barn förhöll sig till valtavlan innan och efter barnens val. Sammanlagt deltog 27 barn och 6 pedagoger i studien. 10 barn föll bort på grund av att jag inte hade något samtycke från deras vårdnadshavare.

4.4 Genomförande

Jag besökte förskolan under fyra dagar. Jag kom halv åtta och stannade i regel till elva på förmiddagen. Dessa tider valdes ut då det är då valtavlan används som mest. Fram till samlingen som oftast sker klockan nio väljs det på tavlan regelbundet av de barn som systematiskt anländer. Vid samlingen väljs rummen om under pedagogledda former. Det blir många situationer att observera då valtavlan används så pass frekvent. Resterande tid under dagen brukar avdelningen befinna sig utomhus då vädret under denna årstid är mer inbjudande för utomhusvistelse.

Jag hade en kontaktperson på avdelningen som jag informerade om dagar och tider då jag skulle genomföra mina observationer. Vid observationerna använde jag mig av fältanteckningar (jämför Alvehus 2013) och hade ett block där jag skrev ner vad jag såg och hörde. Dessa renskrevs så fort jag kom hem från förskolan för att inte glömma något, även tankar och reflektioner skrevs då ner. Skrev jag ner reflektioner på förskolan gick jag undan från barnen. Johansson och Karlsson (2013) menar att en fördel ligger i att inte skriva ner reflektioner direkt på plats då det finns en risk att barn läser anteckningar om sig själv eller andra. Filmning med systemkamera skedde vid de pedagogledda samlingarna. Att jag valde att filma då beror på att det hade varit svårt att fånga allt som hände och sades då så många barn vistades på samma plats samtidigt.

Vid anteckningarna satt jag en bit ifrån valtavlans, tillräckligt nära för att höra men tillräckligt långt ifrån för att inte störa. Ibland satt jag precis bredvid tavlan samtidigt som jag byggde med magneter eller annat med några barn. Situationerna som jag valde att observera hade alla något med valtavlans att göra, antingen talades det om den eller så valde barnen rum via den. Jag tittade även efter uttryck och känslor att tolka, hur de som observerades förhöll sig till valtavlans och de regler som verkade komma med den, hur valen skedde samt om de berörda var tillfreds med sina val. Både barn och pedagoger observerades.

Barnen på avdelningen är sedan tidigare medvetna om att jag går i skola och var ibland nyfikna på vad jag skrev i mitt block. Jag förklarade då att jag gjorde ett skolarbete om deras valtavla. Vid filmning satte jag, med kontaktpersons tillåtelse, upp en systemkamera på ett bord så att valtavlans kunde överblickas. Videon transkriberades sedan ordagrant och resultatet sammanställdes med resultat från fältanteckningarna. Dock utelämnades de barn jag inte hade samtycke på för studien samt situationer som de på något vis bidrog till. Materialet transkriberades och lästes igenom samma dag som det gjordes medan minnet fortfarande var färskt. Därefter letade jag efter mönster och annat som kunde ge en överblick över hur valtavlans används. Observationerna delades sedan upp i tre delar efter likheter och sammanträffanden. Dessa analyserades med hjälp av valda analytiska verktyg för att ytterligare förstå vilken funktion valtavlans får ur ett delaktighets- och maktperspektiv.

4.5 Forskningsetiska överväganden

Johansson och Karlsson (2013) menar att när barn är involverade i forskning innebär det många etiska frågor. Vetenskapsrådet (2002) har formulerat etiska principer för forskning som bör följas oavsett om det är forskning som involverar barn eller vuxna, då alla individer som ingår i forskning har rätt att få ta del av samma information (Johansson & Karlsson 2013). De fyra principerna som Vetenskapsrådet (2002) föreslår är *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet*. I nedanstående text beskriver jag vad de innebär och hur jag förhållit mig till dem.

Informationskravet innebär att deltagare i forskning ska få information om studiens syfte. Gällande barn ska vårdnadshavare ge sitt godkännande skriftligt, samt veta att de kan avbryta studien när som helst de önskar. Ungefär en månad innan kursen gällande examensarbetet började lämnade jag ut samtyckesblanketter (se bilaga 3) till vårdnadshavare på avdelningen. Dessa tittades på och godkändes av min kontaktperson på förskolan. Eftersom de lämnades ut så pass tidigt var jag inte helt säker på vad syftet med studien skulle vara. Därför informerade jag vilken kurs det gällde samt skrev någon vecka senare på *Unikum* (en nätverksbaserad tjänst för pedagogiska sammanhang) en påminnelse till vårdnadshavarna om blanketterna samt vilket syfte studien skulle ha. På blanketterna skrev jag mina kontaktuppgifter och en uppmaning om att de kunde kontakta mig vid eventuella frågor. De informerades även om att alla namn skulle ändras i den publicerade uppsatsen och att material skulle förstöras efter att arbetet blivit godkänt.

Samtyckeskravet innebär att deltagare i forskning ska uttrycka att de vill delta innan forskaren bedriver studien. När det gäller barn ska vårdnadshavare ge sitt samtycke. Vårdnadshavarna i min studie fick blanketter att fylla i om barnens deltagande i observationer och filmning samt rätten att dra sig ur. Även berörda pedagoger fick fylla i en blankett om samtycke. Trots godkännande av vårdnadshavare var jag uppmärksam på barnens reaktioner vid observation och filmning. Detta så att risken att någon som egentligen inte ville delta minimerades.

Konfidentialitetskravet innebär att deltagare i en studie ska ha vetskap om att deras personliga uppgifter inte sprids till obehöriga. Deltagare i denna studie har fingerade namn i uppsatsen, även avdelningens namn har ändrats. Via samtyckesblanketten fick de berörda ta del av konfidentialitetskravet och vad det innebar.

Nyttjandekravet innebär att deltagarna ska informeras om att uppgifter som samlats in inte ska användas till något annat än syftet och inte får lämnas ut för användning av någon eller något annat. De berörda i studien fick vetskap om att materialet skulle användas till ett examensarbete (och syftet förmedlades via *Unikum*) och sedan kommer det att förstöras.

5. Resultat och analys

I detta kapitel kommer jag presentera och analysera empirin som samlats in för att besvara mina frågeställningar. Kapitlet börjar med en presentation av avdelningen där studien tog plats och hur valtavlans funktioner för att skapa förståelse för avdelningens dagliga struktur. Därefter har empirin delats in i tre avsnitt beroende av mönster och sammanträffanden som noterats. Kapitlet avslutas med en sammanfattande analys där det som presenterats sätts i relation till varannat och knyts samman. I observationerna har endast barnen namngetts för att lättare kunna skilja på scenarierna. Pedagoger har benämnts som pedagog oavsett vilken vuxen det rör sig om.

5.1 Avdelningen Gråsuggan

Gråsuggan är avdelningen där studien tog plats. Det är en avdelning med ungefär fyrtio barn i åldrarna tre till sex år. Avdelningen består av två stora rum i anslutning till varandra, röda rummet och gröna rummet, där samlingar och måltider äger rum. Det finns även möjlighet till legobygge, pärlande och andra aktiviteter som främst tillämpas vid bord. Till dessa två stora rum ligger flera mindre rum i anslutning. De rummen har olika teman, som exempelvis ”bygg”, ”staden” etcetera. I röda rummet finns den stora valtavlans. På valtavlans sätts en bild på de rum som ska vara öppna upp. Vid ramen på tavlan sitter bilder på barnen som de vid val plockar ner och placerar under valt rum. I regel bestämmer pedagoger vilka rum som ska vara öppna, men har barnen önskemål om andra kan det tillgodoses beroende på personalstyrka och andra faktorer.

Direkt på morgonen är vanligtvis de mindre rummen inte tillgängliga utan öppnas upp efterhand som barnen anländer och de två stora rummen anses vara fulla. Då är inte heller en pedagog närvarande precis vid tavlan utan barnen går själv och plockar sin bild. Tanken är att barnen ska välja på tavlan direkt vid ankomst på morgonen eller efter att de har ätit frukost. Vid samlingen senare under dagen är en pedagog närvarande och delar ut barnens bilder eller delegerar den uppgiften till ett barn som hjälper till. Delar pedagogen ut bilder dras de slumpvis en åt gången eller två åt gången beroende på vilken vuxen som gör det. Delegeras uppgiften till ett barn så

sitter denne bredvid pedagogen och tar upp en bild åt gången och visar för sina kamrater.

5.2 Delas in i och välja rum

Genom att använda valtavljan väljer barnen vilket rum de önskar vara i och blir på så sätt utspridda i förskolans olika rum. Följande observation skedde under en samling där pedagogen först presenterade vilka rum som var tillgängliga just den dagen och sedan slumpvis valde två kort åt gången på barn som fick gå fram och välja.

Pedagogen har presenterat vilka rum som för dagen är tillgängliga och ett av dessa är ateljén.

- Alla som vill pyssla lite, ska få göra det i veckan. Inte alla idag, men man kan få göra det, säger hon.

Fast alla kommer få, avbryter Ulla.

- Om man vill, svarar pedagogen.

Flera barn inflikar:

- Jag vill inte göra i alla fall.

- Inte jag heller.

- Jag vill göra det.

- Inte jag.

Scenariot visar att många barn redan innan de gått fram och valt bestämt sig för var de vill vara och vad de vill göra. Ett mönster som återkommer i de olika situationerna är att barnen verbalt uttrycker liknande åsikter som ”*jag vill inte göra*” under samlingarna eller diskuterar med kompiserna bredvid vad de ska välja, pedagoger poängterar också ofta till barnen att de ska välja det de *själva* vill. Genom ett användande av valtavljan kan det svårt att få tillgång till det man vill göra då valen sker i tur och ordning och barnen måste vänta på sin tur. Johannesen och Sandvik (2009) menar att ett deltagande kan förstås som att det sker på de vuxnas villkor där barnens deltagande inte påverkar vare sig innehåll eller relationer. De menar att delaktighet inte ska bara ska betyda att barnen är närvarande utan deras uttryck ska kunna påverka på något vis. Med det sagt betyder det inte att barn enskilt ska få sin vilja igenom utan att det handlar om en gemenskap där uttrycken och handlingarna ingår. Flera barn i observationen uttrycker sig tydligt om vad de

anser om pysslet men får inget gensvar och inget ändras i form av varken ändring av rum eller frågor om vad de skulle vilja göra. Pedagog uttrycker att alla ska få göra det *om* man vill. En konsekvens med valtavlan kan vara att barn hamnar i rum de inte vill vara i för att de haft otur i turordningen av utdelningen av bilder. Detta leder in i ett annat mönster jag fick syn på när jag observerade. Flera gånger uppfattade jag att barn då och då vandrade fram och tillbaka från de rum de valt till valtavlan. Tittade på tavlan och gick sedan tillbaks igen. Detta kunde fortgå flera gånger med samma barn. Det föreföll som om barnen höll koll på om något rum hade fått en ledig plats. Rummet de ursprungligen valt var alltså inte av intresse och att de inte hade möjlighet att välja de rum de egentligen ville vistas i. Följande observation skedde på morgonen då två rum än så länge var öppna:

- Kan vi öppna byggrummet? frågar Gert och Gunnar.

- Ja det kan vi, jag ska bara (ohörbart) svarar pedagogen.

Pedagogen kommer tillbaka, sätter upp bilden på byggrummet och ställer sig vid dörröppningen in och väntar på barnen.

- Du får lägga din nalle på hyllan, säger pedagogen till Gert.

- Okej! svarar han och springer ut mot hallen.

Gunnar ställer sig vid tavlan och väntar.

-Du kan välja utan att Gert är här, säger pedagogen.

Gunnar svarar inte utan står kvar. Gert som lämnade sin nalle kommer springande tillbaka och de tar sina bilder och hänger upp under bilden på byggrummet.

Eftersom föregående observation skedde under morgonen verkar barnen ha mer att säga till om gällande öppningen av rum. Fler tillfällen där barnen frågat om andra rum har tillgodosetts under morgonen. Detta kan bero på att samlingen är betydligt mer pedagogstyrd och rummen har i förväg satts upp på tavlan vilket ger lite utrymme för barnen att ändra något såvida inte pedagogerna är uppmärksamma på barnens åsikter. Återigen påminner även pedagogen om självständigheten i att välja själv trots att det inte alltid finns möjlighet för barnen att välja det de själva vill. Utifrån Harts (1992) delaktighetsstege kan observationen av samlingen tolkas som att delaktigheten här hamnar på det nedersta blocket av stegen och endast är av symbolvärde (jämför Elvstrand 2009). Att använda valtavlan som metod för att öka delaktighet visar sig vara

problematiskt. Elvstrand (2009) menar att steget *symbolvärde* gäller vid bland annat situationer då intentionen varit att göra barn mer delaktiga men att så inte blivit fallet. Barnen kunde yttra sina åsikter men de vägde inte tungt och gällande val av rum spelade det ingen roll vad de sa.

Samlingen som en stund där rummen presenteras och val görs ger inte någon direkt delaktighet utifrån nämnda aspekter. Möjligheten till delaktighet verkar vara större under morgonen då en pedagog inte är lika närvarande vid tavlan då som under samlingen. Däremot får inte alla barn den möjlighet som Gert och Gunnar fick. När det gäller valtavlan och att välja rum utifrån den gäller samma turordning när det kommer till att få sina önskningar uppfyllda. De barn som slumpvis väljer först kan vistas i det rum de önskar mest, de barn som tar initiativ att fråga en pedagog om rum på morgonen kan ha tur och få önskat rum öppnat. Möjligheten till det beror mycket på personalen, huruvida de finns tillräckligt med pedagoger den dagen och huruvida just den tillfrågade pedagogen har möjlighet att vistas i rummet vid det specifika tillfället och andra liknande aspekter.

5.3 Att ledas ”rätt” av pedagoger

Barnen delas in i rum genom att välja på tavlan men några observationer visade att barnen inte alltid stannade i valt rum eller ibland lät bli att välja. Följande observation utspelade sig på morgonen när fler mindre rum hade öppnats.

Två barn springer runt och jagar varandra i det stora rummet. En pedagog går igenom rummet och ser scenariot.

- Nej nej stopp! Var är ni nu? Var har ni valt? utbrister hon.

Barnen svarar inte och pedagog går med dem till tavlan.

- Du har valt bygg, så då får du stanna där och du har valt *ohörbart*

Pedagog går därifrån och lämnar barnen vid tavlan.

Ett mönster som gått igenom flertalet observationer är pedagogernas sätt att leda barnen ”rätt” när leken blir livfull. Tullgren (2003) har genom sina studier kommit fram till att det utifrån en pedagogs perspektiv finns oönskade lekar som ofta är högljudda och kaotiska. Dessa bryts genom att en pedagog är delaktig i leken och leder den rätt till önskade värden och normer. I mitt fall kan

det tolkas som att pedagogerna istället leder barnen rätt genom valtavlan. Halldén (2007) menar att i en institution, i detta fall förskolan, är rummen eller delar av rummen förknippade med olika aktiviteter, och ofta uttrycker namnen på rummen vad som ska tänkas ske där. När det som var tänkt inte sker leder pedagogerna in barnen in på vad som anses vara rätt bana igen. Genom att hänvisa till valtavlan fråga vad barnen har valt eller ibland följa med och titta vad de har valt påminns barnen om vad som förväntas av dem. Genom observationerna går det att se den styrning som sker via valtavlan och hur det barnen ursprungligen valt är det som gäller. En möjlighet till delaktighet är liten då pedagogerna inte ger barnen någon möjlighet att uttrycka det de vill utan kommenderar och leder tillbaka till vad som verkar anses vara rätt. I en liknande observation där leken var livfull blev barnen tillsagda att gå och välja och *göra något*. Det verkar således finnas aktiviteter som inte är önskvärda och inte räknas som något produktivt. I observationen med Gert och Gunnar så fick de sina önskingar uppfyllda genom att yttra sina åsikter och de gjorde inte något "förbjudet" innan de frågade utan förhöll sig till den lugna norm som verkar råda. Det verkar vara så att de barn som genast uppmärksammar gällande regler vid tillsägelse eller som förhåller sig till dem innan de frågar blir lyssnade på. Ett ytterligare exempel på hur ett normföljande förhållningssätt gynnar barnens delaktighet är följande observation med Greta:

Greta går in i byggrummet som ännu inte blivit tillgängligt.

- Greta, vad har du valt på tavlan? frågar en pedagog som ser henne.

Greta svarar inte utan springer ut och kollar på tavlan och ser att byggrummet inte är ett val. Hon börjar titta runt sig och verkar titta efter en pedagog.

- Vill du vi ska öppna byggrummet?" frågar samma pedagog som är uppmärksam på händelsen vid sidan om.

- Jaaaaa! svarar Greta högt och verkar bli glad.

Greta blir först tillrättavisad och åter ledd till tavlan. Eftersom Greta genast gick till valtavlan vid tillrättavisning fick hon sin önskan uppfylld. Gallagher (2008) menar att barn ofta blir frågade men att vuxna inte lyssnar och inte ändrar något utefter det. I detta fall blev barnet både tillfrågat och någonting ändrades efter det, önskat rum öppnades. I samtliga observationer verkar det som

att pedagogerna är de som kan möjliggöra barnens delaktighet eller hindra den. Det verkar bero på hur barnen själv förhåller sig till de regler och normer som råder. Mycket har tytt på att barnen blir ledda rätt när de anses vara stökiga eller avviker från de rum som är öppna. Följande observation med Lisa visar hur så inte alltid är fallet utan att rutiner och regler också styr utgången.

Lisa har precis ätit frukost. Hon går och sätter sig vid ett bord och börjar bygga med plusplus. En pedagog går förbi.

- Har du valt rum Lisa?

- Nä, svarar hon.

- Då får du gå och välja.

Hon går in till valtavlan och väljer. Dock inte det rum som hon tidigare satt och byggde i. Vid en närmare titt på tavlan så var det bara två andra barn som valt rummet hon tidigare befann sig i. Resten av barnen hade hängt sina bilder under det röda rummet (två rum var öppna, gröna och röda rummet) och Lisa verkade ha tagit den sista platsen i det röda rummet.

Lisas aktivitet kan inte sägas vara högljudd, livfull eller på något annat sätt kaotiskt.

Observationen skulle kunna tolkas som att pedagogerna följs av ett förbestämt tidsschema som utgör rutiner. Efter frukost ska det väljas på tavlan oavsett vad annars bryts rutinerna. Lisa verkar veta vad som förväntas av henne – att vara produktiv – men brister i rutinen att välja på tavlan. Pedagogerna leder rätt så rutinen bibehålls. Markström (2007) menar att tid är ett relevant begrepp för att förstå institutionella sammanhang. Samhället styrs av ordningar likt mattider och sovtider som utgör vad som anses normalt eller icke normalt. I förskolan menar hon att det kollektiva tidsschemat styr aktörerna genom indelning av dagen i olika aktiviteter som ska representera klocktiden. Eftersom barn oftast inte kan klockan orienterar de sig genom dagen via de rutiner som cykliskt upprepas dagligen. Dessa styrs oftast av vuxna. Detta kan relateras till det *halvautomatiska läget* som ofta används i vardagen genom rutiner och ritualer. (Kristjánsson 2001, se Markström 2007). Rutinen att välja på tavlan väger tungt och kan ses som ett sätt att effektivisera dagen så alla hålls produktiva och följer regler. Som nämnt var Lisa medveten att hon skulle vara produktiv men brast i rutinhållningen. Foucault (2003) beskriver något liknande som Markström (2007) och menar att tidsscheman skapats för att utnyttja tiden maximalt och inte

låta produktiv tid förspillas.

Utifrån ett perspektiv på delaktighet kan det tolkas som att Lisa hade chans till mer delaktighet genom att inte välja på tavlan. Uppfattas det utifrån definitionen av delaktighet där det bland annat ingår att göra val, fatta beslut, och ta initiativ (Emilsson 2008) så gjorde Lisa detta genom att låta bli att välja på tavlan och istället fatta beslut efter känsla om vad hon ville göra. Vid en närmare titt på tavlan kan det tolkas som att Lisa istället valde efter vad andra barn valt, de sociala relationerna styrde valet. En jämförelse kan göras med Dolks (2013) studier som visade att pedagoger ansåg att genom val styrdes inte barnen lika mycket av de sociala relationerna. Valtavlan ger en tydlig visuell överblick över vad de andra barnen valt vilket kan göra precis motsatsen, det blir svårare att fatta egna val och beslut utan att bli påverkad av andra. Att så konkret se vem som ska befinna sig var kan också förenkla för barnen att styra varandra, vilket avsnittet nedan går in på.

5.4 Att ledas ”rätt” av barn

Det har visat sig att pedagogerna leder barnen in på önskat spår genom att bryta beteende via hänvisning till tavlan. Det har också visat sig att de hänvisas till tavlan trots lugn lek som kan tyckas vara produktiv. Regler gällande att barnen ska väljas på tavlan gäller oavsett vad de gör. Fokus har legat på pedagogers tillrättavising men det har även visat sig att barnen tillämpat sig dessa principer och påminner varandra om regler vid val av rum. Följande observation skedde på morgonen när flera mindre rum hade öppnats.

Kajsa kommer på morgonen. Hon talar om att hon vill in i ett av de mindre rummen (utan att ha tittat ifall där fanns lediga platser på tavlan).

- Det rummet är faktiskt fullt, säger ett barn som sitter vid ett bord bredvid.

Kajsa går ändå in i rummet. Bara minuten efter kommer Ulla som vistades i rummet, ut med Kajsa och leder henne till valtavlan.

- Där är fullt och du inte kan vara där, både visar och säger Ulla till henne.

Kajsa går inte in i rummet igen utan stannar kvar i det stora rummet och sätter sig vid bordet.

Kajsa hade tänkt ut ett rum hon ville vistas i. Utan att titta på tavlan gick hon in. Barnen som redan var i rummet uppfattades veta vilka som var tillåtna att vistas där, men även de barn som befann sig utanför rummet verkade ha den förståelsen. På morgonen är inte en pedagog konstant närvarande vid tavlan och det händer att barn lyckas ”smita” ifrån valet av rum och istället gå dit de känner för. Barnen verkar ta över pedagogens roll vid behov och leder de som avviker rätt. Markström (2007) har genom att studera samlingar kommit fram till att det förekommer att barn säger till varandra hur de ska bete sig i olika sammanhang. Det blir en kollektiv självreglering i barngruppen som talar om hur de ska uppträda i verksamheten för att bibehålla de normer och regler som gäller. Genom en användning av valtavlan kan det bli lättare för barnen att tillrättavisa och styra varandra, men även för pedagoger att styra barn. Tavlan tillhandahåller en visuell överblick över vem som ska befinna sig var och vem som inte ska eller kan befinna sig där. Styrningen av varandra kan ske på andra vis än enbart genom tillsägelser vid avvikelser. Följande observation visar ett av de tillfällena då barn valt åt varandra eller uppenbart blir påverkade av varandras val.

Lotta kommer till förskolan på morgonen. Hon går in på avdelningen varav två kompisar, Nadja och Mia genast får syn på henne. De går med henne till valtavlan och Nadja tar hennes bild och hänger den i det rum de själva valt. Lotta visar inget särskilt uttryck utan verkar finna sig i det. De två kompisarna uppfattas som glada och uppspelta när de tar med Lotta och springer in i det valda rummet.

I detta scenario diskuterade barnen inte valen de gjorde. I andra liknande observationer har valen ibland diskuterats varav ett barn ofta tagit kommando och talat om vilket rum som skulle väljas. Denna möjlighet att leda och styra varandra är större under morgonen då det finns möjlighet att gå flera stycken och välja samtidigt. Under samlingen är det i regel högst två barn åt gången som väljer och dessa barn har slumpmässigt valts ut. Eftersom möjligheten att byta rum när man väl valt är begränsad, finns risken att barn hamnar i rum de inte hade valt själva. En konsekvens kan bli att somliga barn får svårare att bryta sig loss från styrningen av andra barn på grund av de regler som kommer med valtavlan. De sociala relationerna väger kanske även tyngre än att våga välja det man själv känner för, vilket gör att barn finner sig i det kompiserna säger eller väljer.

5.5 Sammanfattande analys

Mina frågeställningar är; *Vilken funktion har valtavlan ur ett delaktighetsperspektiv?* och *Hur kommer makt till uttryck genom valtavlan?* I detta avsnitt kommer den sammanfattande analysen besvara frågorna ytterligare.

Utifrån genomgången av observationer går det att se att graden av delaktighet främst är av symbolvärde och i det block av stegen där barnen inte kan anses vara delaktiga. Valtavlan är skapad för att möjliggöra barns delaktighet men den specifika metoden verkar inte fullfölja det den är skapt för. Stundtals skulle det kunna ses som att delaktigheten ligger i det översta blocket av stegen som visar en stigande grad av delaktighet. I dessa fall verkar det som att beslut initieras av barn och gemensamt fattas med vuxna (jämför Elvstrand 2009). Till dessa tillfällen räknas situationer då barnen tagit initiativ och frågat pedagoger om möjlighet att öppna rum och blivit lyssnade på. Däremot är dessa tillfällen få och beror på, som nämnt, faktorer som bland annat förhållningssätt. Det finns en tanke om att valtavlan ska möjliggöra barnens delaktighet i förskolevardagen men utifrån denna studie verkar det vara problematiskt. Det blir svårt för barnen att få fram sina åsikter vid en metod som är så styrd av det förhållningssätt som den kräver.

På morgonen är miljön kring valtavlan förhållandevis mindre styrd vilket visar sig ge större chans för barnen att uttrycka sig. Det visar sig också att den chansen beror mycket på barnens förhållningssätt, hur de förhåller sig till tillsägelsen vid livlig lek eller hur de lekt innan de blev tillsagda. Styrningen kommer inte enbart från pedagoger utan barnen har visat sig leda varandra rätt eller styra varandras val. Valtavlan verkar fungera som en tredje pedagog dit man hänvisar när lekar blir för livfulla eller när regler och normer inte upprätthålls. Nordin-Hultman (2004) refererar till Billy Ehn (1983) som kommit fram till att pedagoger hellre hänvisar till de regler och rutiner som gäller i verksamheten istället för att använda sin egen maktställning (Ehn 1983, se Nordin-Hultman 2004). Pedagogerna använder valtavlan som hänvisning vilket i sin tur ger barnen insikt över vilka regler som gäller.

I institutioner är vardagen organiserad av regler och rutiner som individerna som ingår ska förhålla sig till (Markström 2007). Foucault (2003) menar att en sluten institution är beroende av tid och rum för att en disciplinär miljö ska kunna råda. Rum kan användas för att kunna skapa nyttigt utrymme och menar vidare att "för varje individ finns en plats, för varje plats finns en individ" (Foucault 2003 s. 168). Genom att dela in en miljö i rum och placera ut människor förhindrar man att individer försvinner utan kontroll, att de förflyttar sig utan något syfte, att ansamlingar skapas och att de bara driver runt. Tanken är att bryta oönskat beteende (Foucault 2003). Att använda en valtavla där barnen av rutin delas in i rum kan tänkas stärka kontrollen, ordningen samt vidhålla det önskade beteendet. I observationerna verkade inte livfull lek vara önskvärd utan pedagogen hänvisade till tavlan så att beteendet bröts och återigen delades in i de rum de ursprungligen valt. För att bibehålla ordningen hänvisar pedagogerna barnen till valtavlan. Foucault (2003) menar att en verksamhet som styrs av en disciplinär makt upprätthålls via befallningar och korrigeringar. Befallningarna ska vara korta och klara för att verka effektivt. Pedagogerna hänvisar kort och koncist till tavlan och vilka val barnen gjort för att styra om beteendet till något produktivt – "att göra något". Även barnen har visat sig använda denna metod mot varandra och leder rätt vid avvikelse.

Valtavlan ger en visuell överblick över vem som ska vara var. Den visuella överblicken kan jämföras med begreppet *panopticon*. Det är ett sätt att kunna övervaka och kontrollera individer, i förskolan tillämpas det bland annat genom glastrutor i dörrar (Tullgren 2003). Ett annat perspektiv på hur det skulle kunna tillämpas i förskolan är genom valtavlan. Genom sin överblick över var alla befinner sig (även pedagoger sätter upp sin bild) går det att se var alla är och på så sätt lättare söka upp specifika individer och kontrollera så att normer och regler följs. Speciellt för barn blir det lättare att övervaka varandra då de inte kan tillämpa övervakningen genom glastrutor då de i regel inte når upp. Valtavlan gör det möjligt för barn att övervaka och kontrollera andra barn. Detta synliggörs i observationen med Kajsa där hon blir ledd ut från rummet av ett annat barn då alla platser var tagna. Barn utövar makt mot barn i kontexter då det anses nödvändigt, vid exempelvis regelbrytning. Rum utnyttjas således inte enbart för att skapa nyttiga utrymmen utan också för att bevaka.

Nordin-Hultman (2004) menar att i förskolan finns ett mönster hur rum och lokaler är ordnade och vilka aktiviteter som är tänkta att ske där. Utformningen skapar en ordning som bland annat bestämmer var barnen ska befinna sig och, i vissa fall, inte befinna sig. I förskolan används ett schema för dagen med många planerade inslag och övergångar som lek, undanplockning, samling för att nämna några moment. Hon har använt sig av Basil Bernsteins (1996) terminologi för att ytterligare förstå rumsindelning och reglering av tid och hur det möjliggör makt och kontroll. Bernstein menar att förskolan är så starkt reglerad att barnen inte får någon makt över innehållet, vad de ska göra och en liten kontroll över arbetssätt och hur aktiviteter planeras (Bernstein 1996, se Nordin-Hultman 2004). Nordin-Hultman (2004) menar att det begränsar barns delaktighet. Utifrån Gallaghers (2008) på hur delaktighet möjliggörs kan makten kring valtavlan och de regler och normer den hjälper till att bibehålla ge förståelse för hur det blir problematiskt för barn att bli delaktiga. Det hänger inte enbart på pedagogernas förhållningssätt, de innehar inte all makt utan är själv subjekt i en rådande maktstruktur. Den disciplinära makten råder överallt i institutionen förskola och eftersom den är relativt osynlig och påverkar alla blir det problematiskt att möjliggöra barns delaktighet då regler och normer blivit normaliserat.

6. Diskussion

Det har visat sig att genom valtavlan kan en styrning av alla aktörer i förskolans verksamhet möjliggöras. Strukturen som valtavlan bibehåller försvårar barns delaktighet avsevärt då både barn och pedagoger är produkter av en ”osynlig” makt. Den disciplinära makten verkar inte genom tvång från en till en annan utan subjektet leds och styrs mot det önskade målet – ofta utan den som det berörs vetskap. Den normaliserar, skapar normer och formar individer efter dem. Disciplinär makt uppnår ofta sina mål genom att subjektet, individen, genomsyras av den och på så vis börjar styra sig själv (Dahlberg, Moss & Pence 2002). Via valtavlan upprätthålls de önskade normerna genom korrigeringar, rumsuppdelning och annat som hör den disciplinära makten till. Många av barnen har tagit det till sig och låter sig styras rätt, och styr andra rätt, via tavlan.

Likt Tullgrens (2003) studie som visar hur pedagogerna verkar tycka det finns ”god lek” och ”icke god lek” och styr barnen rätt, visar denna studie ett liknande förhållningssätt hos pedagogerna. Pedagoger, men även barn, styr dem som avviker från normen ”rätt”. Tullgren (2003) observerade hur pedagogerna styrde barnen genom att vara aktiva aktörer i leken, min studie visar en annan styrning. Den styrningen går via valtavlan och hänvisningarna till den. Dolks (2013) studie visar hur en styrning sker genom det som benämns som ”valstund”. Pedagogerna bestämde vilka aktiviteter som skulle erbjudas vilket kan liknas med pedagogernas val av rum i min studie. Likt Dolks (2013) observationer om hur barnen inte alltid verkade tillfreds med valen upplever jag att barnen kunde känna detsamma gällande sina val av rum. Ofta vankades det fram och tillbaka till tavlan och deras stundtals livliga lek kan tyda på att de rum som valts inte var av intresse. Valtavlan kan på så vis även ses som att den tar tid från leken barnen kunde sysselsatt sig med. Att vänta och se ifall det rum som egentligen var av intresse blir ledigt eller att bli avbruten i den lek som försiggår till förmån för att välja på tavlan gör att mindre tid finnes för faktisk lek.

Valtavlan kan ses som en metod för att upprätthålla en produktiv miljö. Makten ligger inte hos

pedagogerna utan uppstår i den kontext där valtavlan används och gör upp strukturer. Utifrån dessa strukturer blir det då svårt för barnen att bli delaktiga då det blivit en del av normen att välja på tavlan oavsett om man vill vara i det specifika rummet eller ej. I en institution finns strukturella beständigheter som normer, handlingsmönster med flera som påverkar människorna som ingår och hur de tänker och handlar (Markström 2007). I den här studien har valtavlan visat sig vara central kring att bibehålla dessa strukturer och individerna som ingår formas efter dem. I en institution kan det också finnas ett aktörsinriktat perspektiv där fokus ligger på hur aktörerna, individerna som ingår, skapar och återskapar institutionen (Markström 2007). Valtavlan delar in individer i tid och rum samt kommer den med ett antal regler, som att stanna i rummet man valt, inte vistas i de rum som är ”stängda” med flera, att förhålla sig till. Aktörers handlingar måste förstås i relation till strukturer och begränsningar (Markström 2007). Att valtavlan skulle möjliggöra verklig delaktighet och inte bara symbolisk men även en chans för barnen att strukturera sin dag har visat sig vara svårt i praktiken.

Westlund (2011) menar att det är pedagogernas handlande möjliggör eller inte möjliggör barns delaktighet och att beroende på sammanhang behandlas barn olika. Det kollektiva synsättet med en tanke om likvärdighet för alla begränsar delaktigheten ytterligare. Min studie visar att sammanhanget har en roll i att tillgodose barns önskemål om rum. Beroende på barnens förhållningssätt innan och vid tillfrågan, och praktiska komponenter som ifall tillfrågad pedagog har möjlighet att öppna rummet, kan önskan tillgodoses. Likvärdigheten för alla visar sig genom att barnen ska välja rum oavsett om de redan satt sig ner för att göra något som anses produktivt – regler och normer ska följas.

Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) samt Emilson (2008) har kommit fram till att pedagogers förhållningssätt ligger till grund för barns delaktighet. I denna studie ser jag en problematik med att tillämpa det synsättet. Strukturerna i en institution möjliggör respektive begränsar aktörernas handlingsutrymme (Markström 2007). Pedagogerna är lika styrda av rådande strukturer som barnen. Valtavlan har skapats av pedagogerna som en metod för att ge barn delaktighet men med den kommer regler och normer. Den möjliggör ett starkt disciplinärt maktförhållande som alla inblandade är del av. Hade mitt fokus legat på hur pedagoger kan

möjliggöra delaktigheten så hade mitt synsätt och resultat kanske varit annorlunda. Men med valtavlans i fokus går det att förstå hur barn och pedagoger är lika styrda av metoden och hur det blir svårt för barnen att bryta en så styrd miljö och vara delaktiga. Likväl blir det svårt för pedagogerna att göra barnen delaktiga.

6.1 Metoddiskussion

Jag använde mig av en kvalitativ ansats, med inslag av kvantitativ analys, när studien gjordes. Främst skedde observationer via fältanteckningar men videofilmning skedde i mindre utsträckning. I efterhand kan jag tycka att observation genom film hade gett ett större spektrum av studien då jag säkerligen missat mycket genom att anteckna. En risk med anteckningarna är att jag antecknat sådant som känts relevant för studiens syfte vilket kan ha vinklat resultatet. Å andra sidan är det nästintill omöjligt att ta med allt som observeras oavsett metod.

Jag gjorde ett bekvämlighetsurval som Alvehus (2013) menar görs beroende på vilka deltagare som är tillgängliga. Eftersom både barn, föräldrar och pedagoger är mig bekanta sedan innan var det inget konstigt att jag var där. Detta gjorde det lätt att utföra min studie utan att först behöva etablera kontakt och barn samt pedagoger agerade som de brukade. Nackdelen var att det ibland fanns svårigheter att observera det som hände då barn gärna ville sitta i knät, leka och ibland hände det att föräldrar lämnade över barnen hos mig på morgonen. Alvehus (2013) menar att bekvämlighetsurvalet riskerar att spegla en viss grupp snarare än ett fenomen, vilket kan ha varit fallet i mitt studie. Studien kanske inte reflekterar fenomenet valtavla som stort utan hur just den avdelningen förhåller sig till metoden. Något som även kan ha påverkat resultatet är att avdelningen studien skedde på är relativt nyskapad. Både barn och de flesta pedagoger har använt sig av valtavla innan men en risk finns att de ännu inte hittat "sitt" sätt. För att få en bredare förståelse skulle jag kunna ha gjort liknande observationer på en annan avdelning.

6.2 Vidare forskning

Att möjliggöra barns delaktighet i en så pass styrd institution som förskolan blir med valtavlans

har visat sig vara svårt. En vidare studie som hade varit intressant är att se hur delaktighet skulle kunna ske *trots* ett användande av valtavlän. Hur skulle det möjliggöras och hur kan pedagoger gå runt den styrning som verkar råda? Pedagogers förhållningssätt hade fått vara i fokus vid en sådan studie.

Referenslista

Alvehus, Johan (2013). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Bengts, Marie (2013). Frågan är inte om utan hur. Intervju med Helene Elvstrand & Ingegerd Tallberg Broman. *Förskolan*. 20 februari

Tillgänglig på internet: <http://forskolan.se/fragan-ar-inte-om-utan-hur/> (hämtad 2017-04-05)

Dahlberg, Gunilla, Moss, Peter & Pence, Alan (2002). *Från kvalitet till meningsskapande: postmoderna perspektiv - exemplet förskolan*. Stockholm: HLS förl.

Dolk, Klara (2013). *Bångstyriga barn: makt, normer och delaktighet i förskolan*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2013

Elvstrand, Helene (2009). *Delaktighet i skolans vardagsarbete [Elektronisk resurs]*. Diss. Linköping: Linköpings universitet, 2009

Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-19836>

Emilson, Anette (2008). *Det önskvärda barnet: fostran uttryckt i vardagliga kommunikationshandlingar mellan lärare och barn i förskolan*. Diss. (sammanfattning)

Göteborg: Göteborgs universitet, 2008

Tillgänglig på Internet: <http://hdl.handle.net/2077/18224>

Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (2002). Stockholm: Vetenskapsrådet

Tillgänglig på internet: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Foucault, Michel (2003). *Övervakning och straff: fängelsets födelse*. 4., översedda uppl. Lund: Arkiv

Gallagher, Michael (2008) Foucault, power and participation. *Research Associate, School of Clinical Sciences and Community Health. University of Edinburgh International Journal of Children's Rights*. Jul2008, Vol. 16 Issue 3, p395-406. 12p

Halldén, Gunilla (red.) (2007). *Den moderna barndomen och barns vardagsliv*. Stockholm: Carlsson

Hart, Roger A. (1992). *Children's participation: from tokenism to citizenship*. Florence: UNICEF

Tillgänglig på internet: https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf

Hillén, Sandra, Johansson, Barbro & Karlsson, MariAnne (2013). *Att involvera barn i forskning och utveckling*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Johannesen, Nina & Sandvik, Ninni (2009). *Små barns delaktighet och inflytande: några perspektiv*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Läroplan för förskolan Lpfö 98. [Ny, rev. uppl.] (2016). Stockholm: Skolverket

Tillgänglig på Internet: http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FBlob%2Fpdf2442.pdf%3Fk%3D2442

Markström, Ann-Marie (2007). *Att förstå förskolan: vardagslivets institutionella ansikten*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Nilsson, Roddy (2008). *Foucault: en introduktion*. Malmö: Égalité

Nordin-Hultman, Elisabeth (2004). *Pedagogiska miljöer och barns subjektskapande*. Diss. Stockholm : Univ., 2004

Patel, Runa & Davidson, Bo (2011). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 4., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur

Pramling samulesson, Ingrid & Sheridan, Sonja (2003) *Delaktighet som värdering och pedagogik*. *Pedagogisk Forskning i Sverige* 2003 årg 8 nr 1–2 s 70–84 issn 1401-6788

Tillgänglig på internet: <http://journals.lub.lu.se/index.php/pfs/article/viewFile/7943/6997>

Tullgren, Charlotte (2003). *Den välreglerade friheten: att konstruera det lekande barnet*. Diss. Lund : Lunds universitet, 2004

Tillgänglig på Internet:

http://dspace.mah.se/bitstream/handle/2043/7828/valreglerade_friheten.pdf

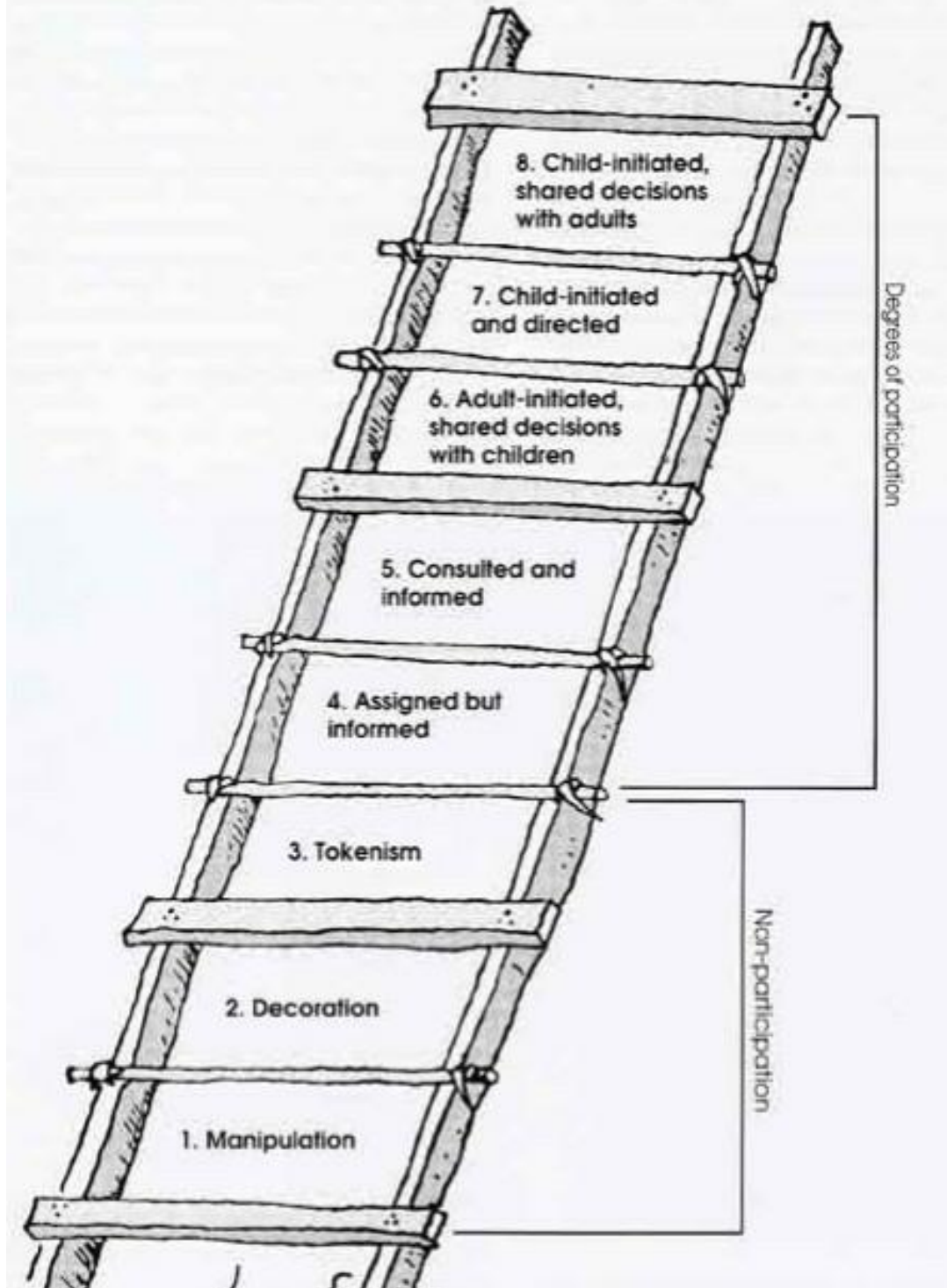
Westlund, Kristina (2011). *Pedagogers arbete med förskolebarns inflytande: en demokratididaktisk studie*. Licentiatavhandling Malmö : Malmö högskola, 2011

Tillgänglig på Internet: <http://dspace.mah.se/handle/2043/12262>

Öhman, Margareta (2009). *Hissad och dissad: om relationsarbete i förskolan*. Stockholm: Liber

The Ladder of Participation

Roger A. Hart (1992) - *Ladder of participation*

MALMÖ HÖGSKOLA

Lärande och samhälle

Barn – unga – samhälle

Information och samtyckesförfrågan till vårdnadshavare

Hej! Mitt namn är Sofia Sandqvist och jag går sjätte terminen på förskolläraryrket på Malmö Högskola. Det är nu dags för mitt examensarbete vilket betyder att jag kommer behöva empiriskt material att analysera. Detta kan ske genom observationer och anteckningar eller via fotografering/film, men ofta behövs de olika metoderna kombineras.

Materialet jag får fram kommer förvaras på så sätt att inte obehöriga får tillgång till det. Det material som används i mitt examensarbete kommer inte innehålla ert barns namn och inte heller några bilder. Jag kommer inte skriva ut förskolans namn. Materialet kommer förstöras när det är använt.

Jag ber härmed er om samtycke till att ert barn medverkar i mina observationer. Samtycket kan ni dra tillbaka när som helst. Även om ni ger ert samtycke kommer jag vara lyhörd för barnens egna åsikter och ifall de inte vill medverka.

Förfrågan om samtycke

Barnets namn:

Ja, jag/vi samtycker till att låta mitt/vårt barn medverka i observationer som beskrivs i ovanstående information.

Nej, jag/vi samtycker inte till att mitt/vårt barn medverkar i observationerna som beskrivs ovan.

Vid gemensam vårdnad krävs båda vårdnadshavarnas underskrift

Vårdnadshavares underskrift

Vårdnadshavares underskrift

Datum:

Students underskrift:

Jag tackar ödmjukast på förhand då det kommer vara till stor hjälp för mig i mitt fortsatta arbete. Ni kan nå mig via mejl: fia_sandqvist@hotmail.com och via telefon: 073-7627116. Tveka inte att höra av er om ni skulle ha några frågor eller är bara är nyfikna på arbetet. Studien kommer ske någon gång under vårterminen 2017.

